

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

ЗАХАРОВА ДАРИНА СЕРГІЙВНА

УДК 338.432 : 658 (043.2)

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Рівне – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному університеті водного господарства та природокористування Міністерства освіти і науки України (м. Рівне).

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Скрипчук Петро Михайлович,
Національний університет водного господарства
та природокористування (м. Рівне),
професор кафедри менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ткачук Василь Іванович,
Житомирський національний
агроєкологічний університет,
завідувач кафедри економіки підприємства

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Шкуратов Олексій Іванович,
Інститут агроєкології і природокористування
Національної академії аграрних наук України,
завідувач відділу економіки природокористування
в агросфері

Захист дисертації відбудеться «24» грудня 2015 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 47.104.07 Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: 33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11, ауд. 103 (конференц-зала).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: 33002, м. Рівне, вул. Приходька, 75.

Автореферат розіслано «23» листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

О.В. Павелко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конкурентні взаємовідносини між вітчизняними підприємствами та іноземними виробниками сільськогосподарської продукції зумовили необхідність виділення власної продукції шляхом надання їй ряду економічних, екологічних та соціальних переваг. Одним із найбільш перспективних методів господарювання стало виробництво органічної продукції. Проте у сільськогосподарських підприємств, які виробляють таку продукцію, виникає низка проблем, зокрема пов'язаних зі слабкою взаємодією між виробниками органічної продукції та органами державної влади, що стримує зростання обсягів виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств, негативно впливаючи на ефективність виробництва. Зважаючи на вищевикладене, актуальним для вітчизняних сільськогосподарських підприємств нині є обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва органічної продукції.

Питання ефективності виробництва набули широкого висвітлення в працях таких відомих зарубіжних вчених, як: П. Друкер, Ф. Кене, В. Петті, Д. Рікардо, Г. Фандель, однак підходи цих авторів щодо сутності, критеріїв та обґрунтування системи показників ефективності суттєво відрізняються. Вирішенням проблеми підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції займалися вітчизняні науковці, зокрема В. Амбросов, В. Андрійчук, І. Баланюк, Ю. Воскобійник, Т. Гринько, Б. Дадашев, Т. Кузнєцова, Н. Кушнір, І. Лазаришина, М. Малік, М. Мальчик, В. Месель-Веселяк, С. Онисько, П. Саблук, І. Сазонець та ін.

Проблеми розвитку світового, в тому числі й вітчизняного виробництва органічної продукції, відображено в роботах таких авторів, як: В. Артиш, Х. Віллер, В. Гармашов, Дж. Гатман, А. Говард, Н. Головченко, О. Дудар, Н. Зіновчук, Л. Купінець, Д. Легеза, П. Скрипчук, В. Ткачук, І. Урбан, Т. Чайка, В. Чудовська, О. Шкуратов, Г. Шпак, О. Шубравська та ін. У працях цих вчених достатньо глибоко опрацьовано теоретичні та науково-методичні аспекти виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств.

Незважаючи на значну кількість вітчизняних та зарубіжних наукових праць, питання ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого опрацювання, зокрема у частині вдосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств та оптимізації галузевої структури виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Необхідність вирішення цих проблем зумовила вибір теми та цільову спрямованість дисертаційної роботи, визначила її мету, основні завдання, структуру і зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт Національного університету водного господарства та природокористування, зокрема за темами: «Вдосконалення економічного механізму використання ресурсного потенціалу суб'єктами господарювання» (номер державної реєстрації 0112U001124, 2012-2015 рр.), у межах якої автором досліджено вплив економічних та

технологічних факторів на ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств, «Формування безпеки агровиробництва в зоні Полісся України» (номер державної реєстрації 0115U003046, 2015-2018 рр.), де автором запропоновано удосконалення елементів організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробництва органічної продукції.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

- уточнити сутність поняття «ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств»;
- розкрити особливості виробництва органічної сільськогосподарської продукції;
- дослідити сучасний стан виробництва органічної сільськогосподарської продукції;
- провести аналіз виробництва традиційної та органічної продукції сільськогосподарських підприємств;
- оцінити ефективність виробництва органічної сільськогосподарської продукції;
- удосконалити елементи організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств;
- розробити науково-методичний підхід до розрахунку інвестицій у виробництво органічної продукції рослинництва;
- оптимізувати галузеву структуру виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження є процес виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних положень щодо підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення економічної теорії, економіки підприємства, економіки сільського господарства, що висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Для досягнення визначеної у роботі мети використано такі методи, як: аналіз, синтез, індукція, дедукція (для дослідження економічної сутності поняття «ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств»); абстрактно-логічний (з метою теоретичних узагальнень та формування висновків); економіко-статистичний метод (для дослідження сучасного стану та тенденцій у виробництві органічної сільськогосподарської продукції); економіко-математичний метод (для оптимізації галузевої структури виробництва досліджуваних підприємств); графічний (з метою наочного відображення результатів дослідження). Для опрацювання та обробки статистичних даних застосовано програмні пакети «MS Excel», «MATLAB».

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі і нормативні акти України, постанови ЄС, Стандарти Федерації Міжнародного органічного сільськогосподарського руху, інші нормативно-правові акти з питань виробництва органічної сільськогосподарської продукції, фундаментальні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених з питань економіки підприємства, матеріали всесвітньої глобальної мережі «Internet». У процесі дослідження використано дані Державної служби статистики України, статистичну та фінансову звітність сільськогосподарських підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів визначається сукупністю теоретичних і прикладних положень та рекомендацій щодо підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств. До основних результатів дослідження, які відображають наукову новизну, розкривають зміст дисертації та виносяться на захист, належать такі:

вперше:

- розроблено науково-методичний підхід до розрахунку інвестицій у виробництво органічної продукції рослинництва, що базується на використанні показника «умовний гектар» та дасть змогу забезпечити перехід від традиційного до органічного виробництва, підвищуючи показники ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств;

удосконалено:

- елементи організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств, які, на відміну від існуючих, передбачають забезпечення ефективної взаємодії учасників ринку органічної продукції з органами державної влади з питань інституційного та інформаційного забезпечення, що надасть можливість підвищити конкурентоспроможність виробників органічної продукції;

- концептуальні підходи до системи інформаційного забезпечення управління сільськогосподарськими підприємствами, які, на відміну від існуючих, передбачають створення регіональних інформаційно-дорадчих центрів, які надаватимуть консультаційні послуги виробникам органічної продукції, що дозволить підвищити дієвість інформаційних процесів сільськогосподарських підприємств;

набули подальшого розвитку:

- трактування сутності поняття «ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств», яке, на відміну від існуючих, враховує збільшення обсягів виробництва з метою задоволення потреб суспільства в органічній продукції, покращення екологічного стану та родючості ґрунтів як головного засобу виробництва в сільському господарстві та підвищення економічної, технологічної та соціальної ефективності виробництва;

- систематизація факторів, що впливають на ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств, яка, на відміну від існуючих, враховує їх групування на економічні, технологічні, організаційні, інституційно-правові, соціальні та дає змогу розробити ефективні заходи щодо їх врахування при переході до органічного сільськогосподарського виробництва;

– науковий інструментарій оптимізації галузевої структури виробництва, що, на відміну від існуючих, дозволяє здійснити перерозподіл наявних ресурсів та надає можливість забезпечити підвищення рівня рентабельності виробництва сільськогосподарських підприємств на різних етапах впровадження органічного виробництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та удосконаленні методики, що дозволяє підвищити ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм.

Результати дослідження розглянуто та прийнято до впровадження у ПП «ГАЛЕКС-АГРО» – при розробці стратегії розвитку підприємства, забезпеченні конкурентоспроможності продукції, а також формуванні заходів щодо підвищення ефективності виробництва органічної продукції рослинництва та тваринництва (довідка № 34 від 10.02.2015 р.); фермерському господарстві «Маленький оазис» (довідка № 18 від 06.04.2015 р.) – при розрахунку початкових інвестицій в проект впровадження органічного виробництва зернових та зернобобових культур, що дозволить підвищити ефективність виробництва продукції рослинництва; Департаменті агропромислового розвитку Рівненської обласної державної адміністрації – при реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року, зокрема щодо розвитку органічного сільського господарства та виробництва органічної продукції, збільшення частки органічної продукції в загальному обсязі сільськогосподарської продукції (довідка № 03/1-788 від 26.06.2015 р.).

Основні теоретичні висновки і науково-практичні рекомендації автора впроваджено у навчальний процес Національного університету водного господарства та природокористування при викладанні дисциплін «Інновації в екологічному менеджменті», «Управління природоохоронною діяльністю» (довідка № 001-1113 від 02.07.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладено в дисертації і винесено на захист, отримано автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Наукові положення основних результатів дослідження та їх практичне застосування пройшли апробацію на таких науково-практичних конференціях: міжнародних – «Зелена економіка: перспективи впровадження в Україні» (м. Київ, 2012 р.); «Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу України в контексті євроінтеграції» (м. Рівне, 2012 р.); «Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу» (м. Суми, 2012 р.); «Актуальні питання теорії та практики менеджменту» (м. Луганськ, 2013 р.); «Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу» (м. Суми, 2013 р.); «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки» (м. Рівне, 2013 р.); «Органічне виробництво і продовольча безпека» (м. Житомир, 2014 р.); «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки» (м. Рівне, 2014 р.); «Органічне виробництво і продовольча безпека» (м. Житомир,

2015 р.); та всеукраїнській – «Менеджмент підприємницької діяльності» (м. Сімферополь, 2013 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 19 наукових працях, з них особисто автору належить 6,15 д.а., у тому числі: 4 монографії у співавторстві (71 д.а., з них 2,1 д.а. належать особисто автору), 5 статей у наукових фахових виданнях (1,85 д.а.), в т.ч. 2 праці – у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз (0,8 д.а.) та 10 тез доповідей – у матеріалах науково-практичних конференцій (2,55 д.а., з них 2,15 д.а. належать особисто автору).

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 214 сторінок друкованого тексту (169 сторінок – основного), що містить 31 таблицю та 15 рисунків, список використаних джерел, який складається із 215 найменувань на 21 сторінці, та 15 додатків на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні основи забезпечення ефективності виробництва органічної сільськогосподарської продукції»** – розкрито економічний зміст поняття «ефективність виробництва сільськогосподарської продукції», розглянуто особливості виробництва органічної сільськогосподарської продукції, узагальнено методичні підходи щодо оцінки ефективності виробництва органічної сільськогосподарської продукції.

У роботі визначено, що при виробництві сільськогосподарської продукції, на відміну від промислового виробництва, в якості основного засобу виступає земля, яка в цьому процесі може як покращувати свій основний показник (родючість), так і суттєво його погіршувати, що впливає на показники ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств.

Встановлено, що з розвитком виробничих відносин зміст поняття ефективності суттєво розширився і став враховувати значну кількість факторів та включати не лише кількісні, а й якісні характеристики кожного етапу виробництва. Систематизовано види ефективності виробництва за такими класифікаційними ознаками, як: наслідки отриманого результату, рівень об'єкта господарювання, види господарської діяльності, тип процесу, метод розрахунку, характер витрат.

Проведене наукове дослідження категоріального апарату дозволило уточнити сутність поняття «ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств», що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами, враховує збільшення обсягів виробництва з метою задоволення потреб суспільства в органічній продукції, відображає покращення екологічного стану та родючості

ґрунтів як головного засобу виробництва в сільському господарстві та підвищення економічної, технологічної та соціальної ефективності виробництва.

Здійснено класифікацію органічної продовольчої продукції та послуг, пов'язаних з її виробництвом. Встановлено, що в Україні фактично відсутні виробники органічної непродовольчої продукції. Вітчизняні виробники займаються виробництвом органічної продовольчої продукції, яку доцільно поділити на неперероблену та перероблену. До непереробленої органічної продукції належить продукція сільського та лісового господарств. Серед основних послуг, пов'язаних з виробництвом органічної сільськогосподарської продукції, виокремлюються консультаційні, освітні, дорадчі послуги, інспекція та сертифікація.

Обґрунтовано доцільність та здійснено систематизацію факторів, що впливають на ефективність виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Фактори внутрішнього середовища запропоновано розділити на економічні, технологічні та організаційні, фактори зовнішнього середовища – на інституційно-правові та соціальні. Фактори впливу на ефективність виробництва органічної сільськогосподарської продукції враховують деякі особливості, характерні лише для органічного сільського господарства, зокрема, існує необхідність тривалого переходу від виробництва традиційної сільськогосподарської продукції до виробництва органічної продукції. При такому переході собівартість продукції збільшується у зв'язку з введенням значної кількості додаткових операцій щодо забезпечення виробництва органічним насінням, сировиною та засобами захисту рослин, дозволеними для застосування у органічному сільському господарстві. Різка відмова від використання хімічних засобів захисту рослин та мінеральних добрив при переході від традиційного до органічного виробництва спричиняє зниження урожайності.

Незважаючи на включення тематики виробництва органічної продукції до стратегічних державних документів, низка чинників стримує обсяги виробництва такої продукції сільськогосподарських підприємств. Автором виділено соціально-психологічні, інституційно-правові та фінансово-економічні чинники. Доведено, що збільшення обсягу виробництва конкурентоспроможної органічної продукції сільськогосподарських підприємств призведе до насичення внутрішнього ринку високоякісними продуктами харчування, сприятиме збереженню навколишнього природного середовища.

Встановлено, що систему показників ефективності виробництва органічної сільськогосподарської продукції доцільно поділити на показники технологічної, економічної, екологічної ефективності та узагальнюючі показники. Обґрунтовано необхідність використання інтегрального показника ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств, що забезпечить можливість комплексного порівняння виробників органічної продукції та сприятиме пошуку шляхів підвищення ефективності виробництва.

У другому розділі – **«Економічний аналіз ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств»** – проведено дослідження сучасного стану виробництва органічної сільськогосподарської продукції, проаналізовано виробництво традиційної та органічної продукції

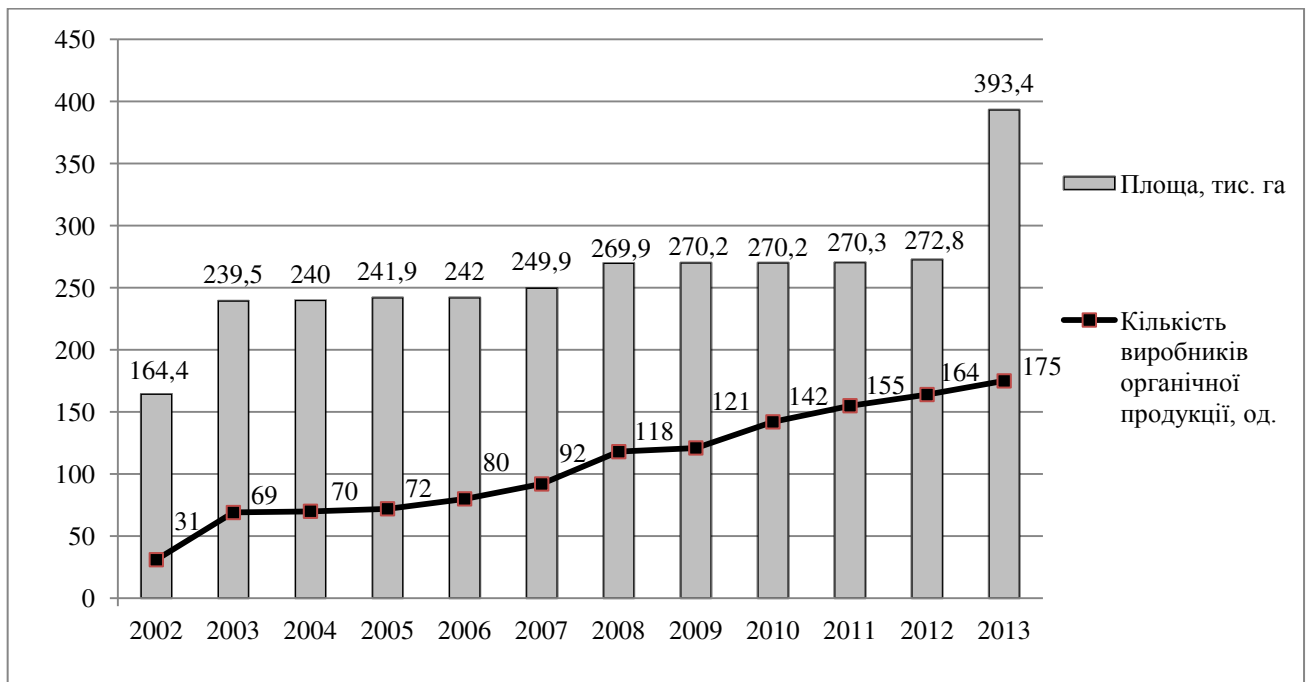

сільськогосподарських підприємств, здійснено оцінку ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств.

Результати виконаних досліджень вказують на те, що Україна має низку передумов для виходу на світові ринки органічної сільськогосподарської продукції, а саме: значні площі родючих ґрунтів; сприятливі кліматичні умови; достатню кількість кваліфікованого персоналу; високу мотивацію вітчизняного бізнесу та фермерів впроваджувати органічне виробництво; наявність сформованої системи зберігання, переробки та збуту органічної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринку.

Проведено аналіз стану виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Встановлено, що для світового ринку органічної продукції за останнє десятиліття є характерним щорічне зростання на 10-15%, що зумовлено стрімким збільшенням попиту на таку продукцію. Доведено, що вітчизняні сільськогосподарські підприємства мають значний потенціал для виходу на світовий ринок органічної продукції. Досліджено, що впродовж 2002-2013 рр. кількість вітчизняних виробників органічної сільськогосподарської продукції збільшилась у 5,7 разів, площа органічних сільськогосподарських угідь – у 2,4 рази (рис. 1).

Незважаючи на це, частка обсягу вітчизняного ринку органічної продукції у світовому складає 0,02% та зростає повільно, що підтверджує необхідність більш ефективного використання наявних ресурсів і пошуку шляхів підвищення ефективності виробництва органічної продукції.

Рис. 1. Динаміка площі органічних сільськогосподарських угідь в Україні та кількості виробників органічної продукції у 2002-2013 рр.

Встановлено, що в умовах сьогодення потенціал українських виробників органічної сільськогосподарської продукції використовується недостатньо, що зумовлено відсутністю ефективної цінової політики та підтримки органічного виробництва на державному рівні. На основі аналізу стану виробництва, збуту,

інституційного та інформаційного забезпечення вітчизняного ринку органічної сільськогосподарської продукції було визначено основні чинники, які впливають на активізацію ефективної конкурентної діяльності даних підприємств: відсутність державної фінансової підтримки; низька платоспроможність населення; висока конкуренція з боку зарубіжних товарів-аналогів; неготовність до нововведень; неефективне просування органічної продукції до споживачів; недостатній асортимент вітчизняної органічної продукції; відсутність довіри споживачів та центрів підготовки кваліфікованого персоналу.

Проведено порівняння основних показників ефективності виробництва традиційної та органічної сільськогосподарської продукції в досліджуваних господарствах – ПП «ГАЛЕКС-АГРО» та ТОВ «Агровест Груп» (табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняння ефективності виробництва традиційної та органічної продукції
сільськогосподарських підприємств**

№ з/п	Показники	Виробництво традиційної продукції					2014/ 2010, ТР (%)	Виробництво органічної продукції					2014/ 2010, ТР (%)
		2010	2011	2012	2013	2014		2010	2011	2012	2013	2014	
1.	Урожайність зернових та зернобобових культур, ц/га,	29,4	39,3	43,5	51,2	52,4	178,2	15,3	22,4	26,9	18,3	28,8	188,2
1.1	у т.ч. озимої пшениці	25,2	30,1	32,9	30,6	39,3	156,0	20,1	28,1	30,7	16,1	35,9	178,6
1.2	жита	15,6	17,5	20,5	19,0	23,9	153,2	15,1	19,5	25,8	17	13,7	90,7
1.3	гречки	7,9	8,9	8,9	11,2	9,7	122,8	10,0	12,1	17,9	11,6	6,6	66,0
1.4	кукурудзи на зерно	62,3	72,4	72,0	78,5	72,3	116,1	-	43,2	67,4	67,8	68,2	157,9
1.5	ячменю	22,7	23,8	28,4	25,6	36,2	159,5	13,9	24,1	17,5	12	33,6	241,7
2.	Валова продукція рослинництва на 1 га с.-г. угідь (у фактичних цінах реалізації), тис. грн	2,8	4,3	5,3	5,7	6,5	x	1,6	1,4	4,2	2,7	7,4	x
3.	Середньодобовий приріст ВРХ, грамів	379	395	423	454	477	125,9	-	390,8	569,3	407,9	801,1	205,0
4.	Середньодобовий надій молока на 1 корову, кг	8,0	8,1	9,5	9,3	8,6	107,5	15,6	16,0	16,9	18,2	18,9	121,1
5.	Чиста виручка від реалізації с.-г. продукції на 100 га (без ПДВ, у фактичних цінах реалізації), тис. грн	289,7	396,7	560,6	524,9	796,3	x	141,3	237,5	573,8	570,2	1188	x
6.	Рівень рентабельності с.-г. виробництва, %	7,3	12,2	19,2	5,0	20,3	282,2	9,3	26,7	74,3	50,5	50,7	545,2

Результати аналізу динаміки виробництва органічної сільськогосподарської продукції в ПП «ГАЛЕКС-АГРО» та ТОВ «Агровест Груп», в яких впровадження органічного рослинництва та тваринництва знаходиться на різних етапах, свідчать про те, що при дотриманні відповідної культури органічного сільськогосподарського виробництва за досить короткий термін після переходу на сертифіковане виробництво (1-2 роки) можна досягнути високої врожайності зернових та зернобобових культур, а також вищого приросту живої маси великої

рогатої худоби (в 1,5-2 рази) порівняно з усередненими значеннями в Україні, де застосовується традиційна технологія.

Встановлено, що рівень рентабельності виробництва органічної продукції у 2,5 рази перевищує аналогічний показник для традиційної продукції, що є наслідком високого попиту на органічну продукцію у зарубіжних країнах. Найбільш рентабельним є виробництво органічної пшениці (55,5%-92,5%), молока (39%-60%), збитковим – виробництво м'яса.

Результати дослідження показують, що рентабельність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств безпосередньо залежить від галузевої структури виробництва, зокрема в рослинництві – від структури сільськогосподарських угідь, яка повинна формуватись, насамперед, з урахуванням кон'юнктури світового ринку органічної продукції рослинництва. Тому, виходячи з цін на органічну сільськогосподарську продукцію, які складаються на світовому ринку, структура посівних площ під органічними сільськогосподарськими культурами в досліджуваних підприємствах суттєво відрізняється від структури площ господарств, які дотримуються традиційних технологій. Суттєві переваги органічного виробництва порівняно з традиційним як у рослинництві, так і в тваринництві пояснюються значною мірою тим, що органічна сільськогосподарська продукція переважно експортується.

Проведено розрахунок інтегрального показника ефективності виробництва органічної продукції, що враховує значення комплексу показників із врахуванням їх вагомості і дає змогу визначити підприємство, ефективність виробництва якого є найвищою серед досліджуваних. Встановлено, що, незважаючи на високий рівень рентабельності виробництва, ТОВ «Агровест Груп» недостатньо ефективно використовує наявні ресурси, отже йому слід шукати шляхи підвищення ефективності, оскільки величина відхилення отриманого інтегрального показника на 21,6% нижча від середнього значення. Величина відхилення отриманого інтегрального показника для ПП «ГАЛЕКС-АГРО» у 2014 р. на 33,3% перевищує середнє значення, що свідчить ефективне використання наявних ресурсів. Таким чином, з метою підвищення конкурентоспроможності органічної продукції для сільськогосподарських підприємств доцільно розраховувати інтегральний показник ефективності та шукати шляхи його підвищення.

У третьому розділі – **«Обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств»** – удосконалено елементи організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств, розроблено науково-методичний підхід до розрахунку інвестицій у виробництво органічної продукції рослинництва, здійснено оптимізацію галузевої структури виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств.

На основі проведеного моніторингу стану виробництва органічної продукції та діагностики функціонування існуючого організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств було удосконалено його елементи. Реалізацію організаційно-економічного механізму запропоновано здійснювати через організаційні та

економічні заходи, а саме: створення Департаменту органічного виробництва у структурі Міністерства агропромислової політики та продовольства України, який би координував всі напрями роботи, пов'язані зі стимулюванням розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в країні та сприяв суттєвому нарощуванню експорту органічної продукції (рис. 2).

Однією з умов ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств, які виробляють органічну продукцію, є забезпечення виробників повною інформацією щодо всіх суб'єктів вітчизняного ринку органічної продукції, наявність компетентного інформаційного супроводу. З цією метою автором запропоновано створення регіональних інформаційно-дорадчих центрів на базі великих сільськогосподарських підприємств, які здійснюють виробництво органічної продукції рослинництва та тваринництва впродовж не менш, як трьох років та мають висококваліфікований персонал.

Працівниками запропонованих центрів будуть надаватися послуги з розробки бізнес-планів для інвесторів, які планують здійснювати виробництво органічної продукції. Розробка бізнес-плану передбачає розрахунок початкових інвестицій у проект впровадження виробництва органічної сільськогосподарської продукції на основі даних підприємства-аналога. Виходячи з географічного розташування та кількості виробників органічної сільськогосподарської продукції, доцільним є створення семи регіональних інформаційно-дорадчих центрів – Львівського, Житомирського, Київського, Вінницького, Одеського, Херсонського та Харківського.

Автором розроблено науково-методичний підхід до розрахунку інвестицій у виробництво органічної продукції рослинництва, який базується на використанні показника «умовний гектар», в основу якого покладено такі основні положення: інвестором вказується прийнятний для нього час, за який мають бути повернуті початкові інвестиції; приймається умова, що за встановлений інвестором період чиста теперішня вартість проекту буде рівна 0; інвестиції в проект впровадження органічного виробництва продукції рослинництва здійснюються до початку проекту. Чистий грошовий потік з одного «умовного гектара» запропоновано визначати (1):

$$CF_{lra} = \sum_{i=1}^n \alpha_i \cdot B_i - \sum_{i=1}^n \alpha_i \cdot C_i - O_{lra} - Z_{lra} - A_{lra}, \quad (1)$$

де CF_{lra} – чистий грошовий потік з 1 гектара, грн.; $\sum_{i=1}^n \alpha_i \cdot B_i$ – чистий дохід від реалізації продукції з 1 «умовного гектара», на якому сільськогосподарські культури представлені як на майбутньому масиві органічного сільськогосподарського виробництва, грн; $\sum_{i=1}^n \alpha_i \cdot C_i$ – прямі витрати на вирощування культур на 1 «умовному гектарі», на якому культури представлені як на майбутньому масиві органічного сільськогосподарського виробництва, грн; O_{lra} – орендна плата за 1 гектар у господарства-аналога, грн.; Z_{lra} – витрати на збут сільськогосподарської продукції з 1 гектара у господарства-аналога, грн.; A_{lra} – адміністративні витрати на 1 гектар у господарства-аналога, грн.

Примітка: курсивом виділено особистий внесок автора

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств

Оптимізаційні розрахунки проведено на прикладі фермерського господарства «Маленький оазис» Гощанського району Рівненської області. На основі запропонованого підходу було вирішено 2 завдання:

1) розраховано, якими повинні бути початкові інвестиції в проект впровадження органічного виробництва, коли відомі такі дані: прийнятний для інвестора час, за який будуть повернуті початкові інвестиції; норма дисконту; загальна площа сільськогосподарських угідь, на яких планується впроваджувати проект; перелік сільськогосподарських культур, які планується вирощувати; частка кожної з них на масиві, де буде впроваджуватись виробництво органічної сільськогосподарської продукції; витрати на вирощування кожної з сільськогосподарських культур; реалізаційні ціни; витрати на збут; орендна плата; адміністративні витрати; інші необхідні показники, які може надати господарство-аналог;

2) встановлено, якою повинна бути площа сільськогосподарських угідь, на яких буде впроваджуватись органічне виробництво у фермерському господарстві «Маленький оазис», коли відома сума інвестицій в проект, а також всі перераховані вище показники об'єкта-аналога та прийнятний для інвестора період, впродовж якого мають бути повернуті початкові інвестиції.

В результаті вирішення завдань розраховано, що при площі 50 га початкові інвестиції фермерського господарства повинні становити 729 тис. грн. У другому випадку, при сумі інвестицій 500 тис. грн. фермерське господарство зможе впроваджувати органічне сільськогосподарське виробництво на площі 34 га. Завдяки використанню наведеного підходу виробники традиційної сільськогосподарської продукції зможуть забезпечити підвищення технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності шляхом переходу до органічного виробництва.

Автором доведено, що ефективність виробництва сільськогосподарської продукції залежить від збалансованості двох комплексних галузей – рослинництва та тваринництва, тому необхідно визначити спеціалізацію виробництва та співвідношення головних і допоміжних галузей на сільськогосподарському підприємстві, за яких воно отримає максимальний прибуток. Поставлені завдання доцільно вирішувати за допомогою економіко-математичного моделювання. Після проведення аналізу отриманих результатів з'являється можливість збалансувати рослинництво і тваринництво та раціонально перерозподілити виробничі ресурси, завдяки чому буде підвищено економічну ефективність виробництва (табл. 2).

У результаті економіко-математичного моделювання проведено оптимізацію галузевої структури для двох типових виробників органічної сільськогосподарської продукції, які знаходяться на різних етапах впровадження органічного виробництва. Використання економіко-математичної моделі для ПП «ГАЛЕКС-АГРО» дало змогу здійснити порівняння фактичних показників за 2014 рік з оптимальними. Встановлено, що зміна структури посівних площ та структури стада буде сприяти збільшенню рентабельності виробництва на 18,4% порівняно з фактичними показниками. ТОВ «Агровест Груп», яке здійснює виробництво органічної

сільськогосподарської продукції лише 2 роки, завдяки проведеній оптимізації зможе підвищити рівень рентабельності виробництва на 3,8%.

Таблиця 2

**Фактичні та оптимізовані показники виробництва органічної продукції
у ПП «ГАЛЕКС-АГРО» та ТОВ «Агровест Груп» у 2014 р.**

№ з/п	Позначення невідомих	ПП «ГАЛЕКС-АГРО»			ТОВ «Агровест Груп»		
		Фактичні показники	Оптимізовані показники	Темп приросту, %	Фактичні показники	Оптимізовані показники	Темп приросту, %
1.	Площа озимої пшениці, га	425	451	+6,12	113	96	-15,04
2.	Площа полби, га	1300	1300	х	150	170	+13,33
3.	Площа ярої пшениці, га	х	х	х	92	87	-5,43
4.	Площа ярого ячменю, га	264	350	+32,58	239	221	-7,53
5.	Площа озимого ячменю, га	45	40	-11,11	х	х	х
6.	Площа жита, га	176	113	-35,80	67	80	+19,40
7.	Площа вівса, га	161	150	-6,83	130	149	+14,62
8.	Площа бобів, га	500	450	-10,00	168	150	-10,71
9.	Площа гречки, га	206	200	-2,91	х	х	х
10.	Площа проса, га	329	300	-8,81	х	х	х
11.	Площа сої, га	52	45	-13,46	14	20	+42,86
12.	Площа кукурудзи на зерно, га	84	110	+30,95	350	316	-9,71
13.	Площа кукурудзи на силос, га	220	180	-18,18	90	81	-10,00
14.	Площа вико-вівса, га: - на зерно	280	250	-10,71	х	х	х
	- на сінаж	506	500	-1,19	260	289	+11,15
15.	Площа багаторічних трав, га: - на сіно	380	400	+5,26	30	27	-10,00
	- на зелений корм	80	137	+71,25	350	387	+10,57
16.	Площа конюшини, га	618	650	+5,18	х	х	х
17.	Кількість ВРХ, голів	1136	1314	+15,67	1372	1398	+1,9
18.	Витрати на виробництво, тис. грн	61731	53126	-13,94	26152	25086	-4,08
19.	Чистий прибуток, тис. грн	31281	36696	+17,3	2720	3570	+31,25
20.	Рівень рентабельності с.-г. виробництва, %	50,7	69,1	+18,4	10,4	14,23	+3,83

Отже, для підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств, забезпечення їх діяльності компетентним інформаційним супроводом, збільшення кількості нових виробників доцільним є створення регіональних інформаційно-дорадчих центрів на базі великих

сільськогосподарських підприємств, які здійснюють виробництво органічної продукції рослинництва та тваринництва.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення, наукового обґрунтування та аналізу сучасних теоретико-методичних підходів вирішено наукове завдання з підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств. Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Встановлено, що з розвитком виробничих відносин зміст поняття ефективності суттєво розширився і став враховувати значну кількість факторів та включати не тільки кількісні, а й якісні характеристики кожного етапу виробництва. Систематизовано види ефективності виробництва за такими класифікаційними ознаками, як: наслідки отриманого результату, рівень об'єкта господарювання, види господарської діяльності, метод розрахунку, тип процесу, характер витрат. Запропоновано поняття «ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств», яке відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами та враховує збільшення обсягів виробництва з метою задоволення потреб суспільства в органічній продукції, покращення екологічного стану та родючості ґрунтів як головного засобу виробництва в сільському господарстві, а також підвищення економічної, технологічної та соціальної ефективності.

2. Обґрунтовано доцільність та здійснено систематизацію факторів, що впливають на ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств з урахуванням особливостей органічного сільського господарства. При переході від виробництва традиційної сільськогосподарської продукції до виробництва органічної продукції її собівартість збільшується у зв'язку із введенням значної кількості додаткових операцій щодо забезпечення виробництва органічним насінням, сировиною та засобами захисту рослин, дозволеними для застосування в органічному сільському господарстві. Відмова від використання хімічних засобів захисту рослин та мінеральних добрив при переході від традиційного до органічного виробництва спричиняє зменшення собівартості продукції.

3. Дослідження сучасного стану виробництва органічної сільськогосподарської продукції дозволило визначити, що для світового ринку органічної продукції в останнє десятиліття характерним є щорічне зростання (на 10-15%). Українські сільськогосподарські підприємства мають значний потенціал для виходу на такий ринок. Впродовж 2002-2013 рр. кількість вітчизняних виробників органічної сільськогосподарської продукції збільшилась у 5,7 разів, площа органічних сільськогосподарських угідь – у 2,4 рази. Незважаючи на це, частка вітчизняного обсягу ринку органічної продукції у світовому є незначною, що зумовлює необхідність пошуку сільськогосподарськими підприємствами шляхів підвищення ефективності виробництва органічної продукції.

4. Проведено порівняння динаміки виробництва традиційної та органічної продукції вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Результати аналізу динаміки традиційної продукції вказують на те, що в Україні виробництво зернових та зернобобових зросло на 78,2% за 2010-2014 рр., виробництво м'яса – на 25,9%, молока – на 7,5%. Виробництво органічної продукції в цілому в Україні має подібну динаміку, але темпи зростання вказаної продукції – вищі.

5. Встановлено, що рівень рентабельності виробництва органічної продукції у 2,5 рази перевищує аналогічний показник для традиційної продукції, що є наслідком високого попиту на органічну продукцію у зарубіжних країнах. Найбільш рентабельним є виробництво органічної пшениці та молока, збитковим – виробництво м'яса (у зв'язку з відсутністю підприємств, що займаються переробкою органічного м'яса). Проведено розрахунок інтегрального показника ефективності виробництва органічної продукції, внаслідок чого встановлено, що, незважаючи на високий рівень рентабельності виробництва досліджуваних підприємств, ТОВ «Агровест Груп» недостатньо ефективно використовує наявні ресурси. Таким чином, з метою підвищення конкурентоспроможності органічної продукції для сільськогосподарських підприємств доцільно розраховувати інтегральний показник ефективності та шукати шляхи його підвищення.

6. На основі діагностики функціонування існуючого організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств було удосконалено його елементи, що дозволить систематизувати накопичений вітчизняний та міжнародний досвід з впровадження органічного виробництва, а також забезпечить ефективну взаємодію учасників ринку органічної продукції з органами державної влади, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств-виробників органічної продукції. Реалізацію організаційно-економічного механізму запропоновано здійснювати шляхом створення Департаменту органічного виробництва у структурі Міністерства агропромислової політики та продовольства України, якому повинні бути підпорядковані регіональні інформаційно-дорадчі центри.

7. За результатами дослідження розроблено науково-методичний підхід до розрахунку інвестицій у виробництво органічної продукції рослинництва, що базується на використанні показника «умовний гектар». Оптимізаційні розрахунки проведено на прикладі фермерського господарства «Маленький оазис». При площі 50 га початкові інвестиції фермерського господарства становитимуть 729 тис. грн. Завдяки використанню наведеного підходу виробники традиційної сільськогосподарської продукції зможуть забезпечити підвищення технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності шляхом переходу до органічного виробництва.

8. Проведено оптимізацію галузевої структури з використанням економіко-математичного моделювання для двох типових сільськогосподарських виробників органічної продукції, які знаходяться на різних етапах впровадження органічного виробництва. Встановлено, що зміна структури посівних площ та структури стада для ПП «ГАЛЕКС-АГРО» буде сприяти збільшенню рентабельності виробництва на 18,4% порівняно з фактичними показниками. ТОВ «Агровест Груп», що здійснює

виробництво органічної сільськогосподарської продукції впродовж двох років, завдяки проведеній оптимізації зможе підвищити рівень рентабельності виробництва на 3,8%. Наведені розрахунки доводять, що використання економіко-математичної моделі дає змогу підприємствам на основі оптимізації структури посівних площ та структури стада підвищити рівень рентабельності виробництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Кропивко Д. С. Концептуальні основи просування органічної продукції в Україні / Д. С. Кропивко // Інновації і маркетинг – рушійні сили економічного розвитку : монографія / за ред. д.е.н., професора С. М. Ілляшенка. – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2012. – С. 350–358. *Особистий внесок здобувача: сформовано особливості просування органічної продукції вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами* (18,5 д.а., особисто автора – 0,4 д.а.).

2. Кропивко Д. С. Розвиток ринку органічної продукції як напрямок стійкого зростання: світові та вітчизняні перспективи / Д. С. Кропивко // Інновації у маркетингу та менеджменті : монографія / за заг. ред. д.е.н. С. М. Ілляшенка. – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2013. – С. 429–440. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано перспективи виходу вітчизняних сільськогосподарських підприємств на ринок органічної продукції* (16,5 д.а., особисто автора – 0,5 д.а.).

3. Кропивко Д. С. Особливості розвитку механізму державного регулювання ринку органічної продукції в Україні / Д. С. Кропивко // Соціо-еколого-економічні засади природокористування : інновації, інвестиції та механізм реалізації. Монографія за редакцією Скрипчука П. М. – Рівне : НУВГП, 2014. – С. 426–447. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано основні проблеми взаємодії держави та виробників на ринку органічної продукції* (18,5 д.а., особисто автора – 0,8 д.а.).

4. Захарова Д. С. Особливості забезпечення якості органічної продукції на вітчизняному та європейському ринках / Д. С. Захарова // Стратегічні детермінанти формування стійкого розвитку АПК України / Колективна монографія під ред. д.е.н., професора Ю. О. Нестерчук. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2015. – С. 148–154. *Особистий внесок здобувача: визначено особливості регулювання відносин у сфері забезпечення якості органічної продукції сільськогосподарських підприємств* (17,5 д.а., особисто автора – 0,4 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України

5. Кропивко Д. С. Передумови формування ринку органічної продукції та шляхи його розвитку / Д. С. Кропивко // Зб. наук. праць «Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції». – Київ, СЕУ / Рівне, НУВГП, 2012. – Випуск XVIII, № 1. – С. 83–91 (0,3 д.а.).

6. Кропивко Д. С. Інституційні засади становлення ринку органічної продукції у світі та в Україні / Д. С. Кропивко // Зб. наук. праць «Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону : фінансова політика та інвестиції». – Київ, СЕУ / Рівне, НУВГП, 2013. – Випуск XIX, № 1. – С. 111–119 (0,4 д.а.).

7. Захарова Д. С. Життєвий цикл органічної продукції : товарознавчі аспекти / Д. С. Захарова // Вісник НУВГП. «Економічні науки». – Рівне, 2014. – Вип. 2(66). – С. 137–142 (0,35 д.а.).

Публікації у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз даних

8. Кропивко Д. С. Особливості формування економічної ефективності діяльності вітчизняних підприємств-виробників органічної продукції / Д. С. Кропивко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – Суми : ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2014. – № 3. – С. 222–229 (0,4 д.а.) (Представлено у міжнародній наукометричній базі RePEc).

9. Zakharova D. S. The optimization model of organic production in agricultural enterprises [Internet source] / D. S. Zakharova // Economic Processes Management : International Scientific E-Journal. – 2015. – № 2(7). – Access mode : http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_11.pdf (0,4 д.а.) (Представлено у міжнародній наукометричній базі SCIALY (Worldwide Scientific and Educational Library)).

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Кропивко Д. С. Система забезпечення органічного виробництва / Г. М. Шпак, В. В. Рибак, Д. С. Кропивко // «Зелена» економіка : перспективи впровадження в Україні : зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (24-25 квіт. 2012 р.). – Київ : – С. 331–335. *Особистий внесок здобувача: розроблено пропозиції щодо реалізації механізму підвищення ефективності органічного виробництва* (0,35 д.а., особисто автора – 0,15 д.а.).

11. Кропивко Д. С. Шляхи просування органічної продукції на ринок України / Д. С. Кропивко // Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу України в контексті євроінтеграції : зб. тез доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф. (18-19 жовт. 2012 р.). – Рівне. – С. 160–162 (0,3 д.а.).

12. Кропивко Д. С. Механізми та інструментарій розвитку органічного виробництва / Д. С. Кропивко // Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу : зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. конф. (27-29 верес. 2012 р.). – Суми. – С. 145–147 (0,3 д.а.).

13. Кропивко Д. С. Інноваційний маркетинг органічної продукції в Україні / Д. С. Кропивко // Менеджмент підприємницької діяльності : матеріали одинадцятої всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і докторантів. (4-5 квіт. 2013 р.) / Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь : ДІАЙПИ, 2013. – С. 219–220 (0,2 д.а.).

14. Кропивко Д. С. Продовольча безпека: органічна продукція та маркетинг / Д. С. Кропивко // Актуальні питання теорії та практики менеджменту : матеріали IV наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (20-21 берез. 2013 р.). – Луганськ. – С. 39–41 (0,3 д.а.).

15. Кропивко Д. С. Організаційні передумови зростання ринку органічної продукції / Д. С. Кропивко // Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу : зб. тез доповідей VII наук.-практ. конф. (26-28 верес. 2013 р.). – Суми : ТОВ «ДД «Папірус». – С. 150–151 (0,2 д.а.).

16. Кропивко Д. С. Стимулювання збуту органічної продукції / Д. С. Кропивко // Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту в умовах трансформаційної економіки : зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (18-19 квіт. 2013 р.). – Рівне : НУВГП, 2013. – С. 115–116 (0,2 д.а.).

17. Кропивко Д. С. Перспективи розвитку виробництва органічної продукції у Рівненській області / П. М. Скрипчук, Д. С. Кропивко // Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (25 квіт. 2014 р.). – Житомир : Вид-во «Полісся», 2014. – С. 409–411. *Особистий внесок здобувача: розроблено пропозиції щодо переходу виробників традиційної продукції до органічного виробництва* (0,3 д.а., особисто автора – 0,1 д.а.).

18. Кропивко Д. С. Формування попиту та пропозиції на вітчизняному ринку органічної продукції / Д. С. Кропивко // Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки : зб. тез III наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів та студентів (8-9 квіт. 2014 р.). – Рівне : НУВГП, 2014. – С. 75–76 (0,2 д.а.).

19. Захарова Д. С. Фактори впливу на ефективність виробництва органічної продукції у сільськогосподарських підприємствах / Д. С. Захарова // Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. тез доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. (23 квіт. 2015 р.). – Житомир : Вид-во «Полісся», 2015. – С. 71–72 (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Захарова Д.С. Ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, 2015.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств. У роботі уточнено сутність поняття «ефективність виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств». Розкрито соціально-економічну сутність виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Узагальнено методичні підходи до оцінки ефективності виробництва органічної сільськогосподарської продукції.

Досліджено сучасний стан виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Здійснено структурно-динамічний аналіз виробництва традиційної та органічної продукції сільськогосподарських підприємств. Проведено оцінку ефективності виробництва органічної сільськогосподарської продукції у порівнянні з традиційною продукцією.

Оптимізовано галузеву структуру виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств. Удосконалено елементи організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробництва органічної продукції сільськогосподарських підприємств, завдяки чому буде забезпечена ефективна взаємодія суб'єктів ринку органічної продукції з органами державної

влади, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників. Розроблено науково-методичний підхід до розрахунку інвестицій у виробництво органічної продукції рослинництва.

Ключові слова: ефективність виробництва, органічна продукція, сільськогосподарське підприємство, галузева структура виробництва, інвестиції у виробництво органічної продукції рослинництва.

АННОТАЦИЯ

Захарова Д.С. Эффективность производства органической продукции сельскохозяйственных предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук за специальностью 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (за видами экономической деятельности). – Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Ровно, 2015.

Диссертация посвящена исследованию проблемы эффективности производства органической продукции сельскохозяйственных предприятий, а также путям её повышения. В работе уточнена сущность понятия «эффективность производства органической продукции сельскохозяйственных предприятий». Обобщены методические подходы к оценке эффективности производства органической сельскохозяйственной продукции.

Систематизированы и раскрыты основные факторы, сдерживающие рост объемов производства органической продукции сельскохозяйственных предприятий. Доказано, что увеличение объема производства конкурентоспособной органической продукции сельскохозяйственных предприятий ускорит насыщение внутреннего рынка высококачественными продуктами питания, создаст предпосылки для формирования сознания здорового образа жизни у населения, будет способствовать сохранению окружающей среды. Обоснована целесообразность и осуществлена систематизация факторов, влияющих на эффективность производства органической продукции сельскохозяйственных предприятий: они разграничены на экономические, технологические, организационные, институционально-правовые и социальные.

Проведено исследование современного состояния производства органической сельскохозяйственной продукции. Осуществлен структурно-динамический анализ производства традиционной и органической продукции сельскохозяйственных предприятий. Проведена оценка эффективности производства органической сельскохозяйственной продукции по сравнению с традиционной продукцией.

Автором доказано, что эффективность производства органической сельскохозяйственной продукции зависит от сбалансированности двух комплексных отраслей – растениеводства и животноводства, поэтому необходимо определить специализацию производства и сочетание главных и вспомогательных отраслей на сельскохозяйственном предприятии, которое занимается производством органической продукции. Поставленные задачи целесообразно решать с помощью экономико-математического моделирования. После проведения анализа полученных результатов появляется возможность сбалансировать растениеводство и

животноводство и рационально перераспределить производственные ресурсы, благодаря чему будет повышена экономическая эффективность производства.

На основе диагностики функционирования существующего организационно-экономического механизма повышения эффективности производства органической продукции сельскохозяйственных предприятий были усовершенствованы элементы существующего механизма. Он позволит систематизировать накопленный отечественный и международный опыт по внедрению органического производства, а также обеспечит эффективное взаимодействие участников рынка органической продукции с органами государственной власти, будет способствовать повышению конкурентоспособности производителей органической продукции. Реализацию организационно-экономического механизма предложено осуществить путем создания Департамента органического производства в структуре Министерства агропромышленной политики и продовольствия Украины, которому должны быть подчинены региональные информационно-консультационные центры. Разработан научно-методический подход для расчёта инвестиций в производство органической продукции растениеводства.

Ключевые слова: эффективность производства, органическая продукция, сельскохозяйственное предприятие, отраслевая структура производства, инвестиции в производство органической продукции растениеводства.

ANNOTATION

Zakharova D.S. The effectiveness of organic production in agricultural enterprises. – Printed as manuscript.

The thesis for a scientific degree of the Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.04 – Economics and Enterprises Management (by economic activities). – National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne, 2015.

Dissertation is dedicated to the problem of organic production effectiveness in agricultural enterprises. The work reviews economical substance of the category «effectiveness of organic production in agricultural enterprises». Socio-economic essence of organic production is disclosed. Methodological approaches to the assessment of the efficiency of organic production are summarized.

The study of the current state of organic production is made. Structural and dynamic analysis of the production of conventional and organic products in agricultural enterprises is done. The effectiveness of organic agricultural production is compared with traditional production.

The optimization model of organic production in agricultural enterprises is conducted. Elements of the organizational-economic mechanism of regulation of organic production efficiency in agricultural enterprises are improved. They include ensuring the effective interaction of the organic market with state authorities, increasing the competitiveness of agricultural producers. The method of optimizing the investment in organic crop production is developed.

Key words: production efficiency, organic products, agricultural enterprises, production structure, investments in organic crop production.